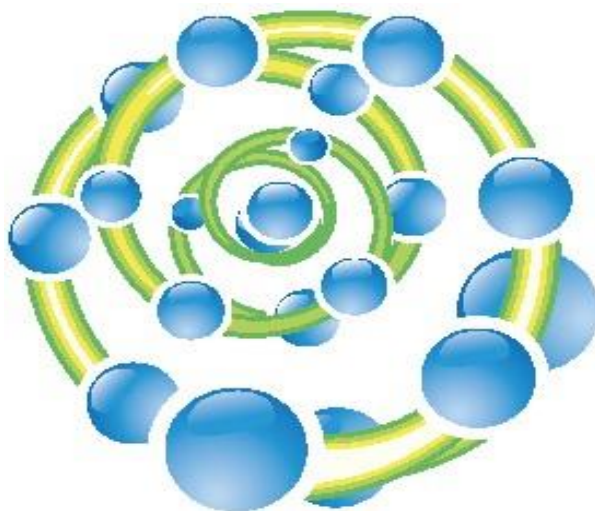

Klíčové kompetence v počátečním odborném vzdělávání

Česká republika

Pracovní verze

Zpráva o kompetencích v počátečním odborném vzdělávání je součástí souboru zpráv, které doplňují informace o systémech odborného vzdělávání a přípravy, které jsou k dispozici online na: <http://www.cedefop.europa.eu/EN/Information-services/vet-in-europe-country-reports.aspx>.

Tyto zprávy zpracovávají všechny členské státy EU, Norsko a Island. Tyto země jsou členskými státy sítě ReferNet, kterou zřídil Cedefop (Evropské středisko pro rozvoj odborného vzdělávání).

Příprava této zprávy byla spolufinancována Evropskou unií.

Zpráva je vypracována na základě společné šablony připravené Cedefopem pro všechny členské země sítě ReferNet.

Autor:

PhDr. Jana Kašparová (NÚV)

Editor:

Mgr. Martina Kaňáková (NÚV)

Názory uváděné v této zprávě nejsou nutně totožné s názory Cedefopu.

© Copyright: Národní ústav pro vzdělávání (NÚV) a Národní vzdělávací fond (NVF) 2015

Obsah

1. Klíčové kompetence ve vzdělávací politice a strategických dokumentech.....	2
2. Příklady využití vybraných klíčových kompetencí ve vzdělávacích programech středních škol.....	10
3. Závěr.....	14
4. Literatura a použité zdroje.....	15
5. Seznam zkratek.....	16

1. Klíčové kompetence ve vzdělávací politice a strategických dokumentech

V České republice poskytují počáteční odborné vzdělávání na vyšší sekundární a postsekundární úrovni vzdělávání střední odborná učiliště (SOU) a střední odborné školy (SOŠ). Do počátečního odborného vzdělávání nastupují žáci, kteří ukončili povinnou devítiletou školní docházku (základní škola) v rámci všeobecného vzdělávání, tj. obvykle v 15–16 letech.

Role klíčových kompetencí v police odborného vzdělávání

Klíčové kompetence byly v odborném vzdělávání zavedeny v rámci kurikulární reformy na základě školského zákona č. 561/2004 Sb¹. Jsou vymezeny v tzv. **rámcových vzdělávacích programech (RVP) vydávaných MŠMT**, které stanovují cíle a obsah vzdělávání a jsou závazným dokumentem pro tvorbu školních vzdělávacích programů. Rámcové vzdělávací programy a školní vzdělávací programy byly zaváděny postupně v letech 2007–2012 počínaje 1. ročníkem.

Klíčové kompetence jsou chápány jako významný činitel pro rozvoj osobnosti žáků a jejich uplatnění na trhu práce, v osobním a občanském životě i pro další vzdělávání. Jejich význam a požadavky na zvyšování jejich kvality jsou zdůrazňovány ve všech resortních programových dokumentech, některé z nich jsou požadovány i zaměstnavateli.

Klíčové kompetence jsou v rámci vzdělávacích programech středního odborného vzdělávání definovány jako soubor požadavků na vzdělání, zahrnující vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a pracovní uplatnění. Jsou univerzálně použitelné v různých situacích. Ve výuce se neváží na konkrétní vyučovací předměty, lze je rozvíjet prostřednictvím všeobecného i odborného vzdělávání, v teoretickém i praktickém vyučování, ale i prostřednictvím různých dalších aktivit doplňujících výuku, kterých se žáci sami aktivně účastní. Klíčové kompetence odborného vzdělávání se odvíjejí od Evropského referenčního rámce klíčových kompetencí pro celoživotní vzdělávání a navazují na klíčové kompetence rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání.

Na podporu zlepšování kvality klíčových kompetencí vyhláší MŠMT a kraje jako zřizovatelé většiny středních škol rozvojové programy, a to i s využitím prostředků EU, určené školám. Pozornost je věnována vzdělávání učitelů v oblasti klíčových kompetencí. Vzdělávání učitelů je zajišťováno prostřednictvím různých kurzů a seminářů, metodických příruček obsahujících i příklady dobré praxe škol a metodického webového portálu; např. publikacemi vytvořenými

---

¹ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů

ve spolupráci se školami v projektu Podpora plošného zavádění školních vzdělávacích programů – Kurikulum S (2009–2012). Jde o publikace Žákovské projekty - cesta ke kompetencím, Průřezová témata ve výuce žáků odborných škol (2 díly), které přinášejí praktické návody na zapracování klíčových kompetencí a průřezových témat do školních vzdělávacích programů. Metodické publikace a modely spolupráce škol a sociálních partnerů vznikly také v projektu POSPOLU – Podpora spolupráce středních odborných škol a firem (2012–2015). Jsou podporovány také stáže učitelů ve firmách jako prostředek zkvalitnění odborného vzdělávání včetně klíčových kompetencí žáků.

Klíčové kompetence ve strategických dokumentech

Strategickým dokumentem, který vznikl ve spolupráci MŠMT s Národním ústavem odborného vzdělávání v roce 2007 a který zdůrazňuje také význam klíčových dovedností a jejich osvojování v počátečním i další vzdělávání, je **Strategie celoživotního učení ČR na léta 2009–2015 a Implementační plán Strategie** schválený vládou ČR v roce 2009.

Implementační plán Strategie celoživotního učení ukládá mimo jiné:

- „poskytovat materiální a technickou pomoc školám a učitelům zaměřenou na rozvoj klíčových kompetencí a funkční gramotnosti žáků,
- rozvíjet funkční gramotnost a další klíčové kompetence včetně schopnosti učit se v průběhu celého života.

Z hlediska rozvoje klíčových kompetencí (životních dovedností) a dalších funkčních gramotností jako základu pro celoživotní učení se jedná především o materiální a technickou podporu:

- modernizace a rozvoje informačních technologií jak pro žáky, tak pro učitele (hardware, software, zapojení do sítí, zachycení ve světě sílicího trendu „každý žák svůj počítač“ atd.);
- prakticky zaměřených objevitelských, badatelských, technických, uměleckých či jiných činností, které podporují kreativitu a netradiční myšlení a mohou propojit výuku s praktickým životem, důležitými výrobními (technickými) obory apod. (materiál a technika pro laboratoře, dílny, terénní práce v přírodě, uměleckou a sportovní činnost atd.);
- projektového vyučování spojeného často s cestováním, s návštěvami historických památek, moderních objektů či výrobních procesů, s vytvářením řady prací, modelů, výrobků atd.;
- jazykového vyučování v oblasti mateřského jazyka jako základu pro další rozvoj funkční gramotnosti populace (rozvoj školních knihoven a kooperace a přizvávání zahraničních partnerů (studentské výměnné zájezdy do zahraničí, dvou- a vícejazyčné publikace atd.);
- realizace větších žákovských projektů, jako jsou například – zakládání fiktivních firem, ekologické projekty, projekty na podporu zdraví, projekty mediální výchovy (tvorba časopisu, rozhlasového a televizního vysílání) aj.“

V rámci plnění implementačního plánu Strategie byla kurikulární reforma podporována především formou materiální a metodické pomoci školám a učitelům (konzultace, webový portál, rozvoj dalšího vzdělávání učitelů atd.). Zlepšení výuky v oblasti klíčových kompetencí bylo podpořeno tvorbou a následným používáním nových metodických pomůcek a učebních materiálů a dále metodickým vzděláváním pedagogických pracovníků. V letech 2009–2015 byl realizován velký počet vzdělávacích programů k podpoře klíčových kompetencí a funkčních gramotností (jazykové, finanční, přírodovědné, matematické, ICT a čtenářské), a to jak v rámci dalšího vzdělávání učitelů, tak v rámci projektů vyhlašovaných MŠMT a kraji.

Kromě uvedených strategií byly přijaty záměry a opatření týkající se vybraných klíčových kompetencí:

Koncepce rozvoje občanského vzdělávání na školách (2015), na jejímž základě bylo vyhlášeno Pokusné ověřování systémové podpory občanského vzdělávání na školách.

Tato koncepce navazuje na *Usnesení Poslanecké sněmovny PČR z 4. 12. 2014 o klíčovém významu občanského vzdělávání pro udržitelnost svobodného a demokratického státu*. Dalšími východisky jsou *Deklarace ministrů školství EU ze 17. 3. 2015 o posílení aktivního občanství a demokratických hodnot ve školství*, *Deklarace a program výchovy k demokratickému občanství založenému na právech a odpovědnosti občanů* (Rada Evropy, 1999) a *Doporučení Výboru ministrů členskými státy – výchova demokratického občanství* (Rada Evropy, 2002).

V roce 2010 schválila vláda ČR **Národní strategii finančního vzdělávání**, na jejímž základě se do základního a středního vzdělávání (včetně odborného) zařazuje finanční gramotnost.

V roce 2009 byl přijat **Akční plán pro realizaci Koncepce rozvoje informačních a komunikačních technologií ve vzdělávání pro období 2009–2013** (usnesení vlády č. 1276/2008), nazvaný Škola pro 21. století. V rámci plnění tohoto úkolu byl mimo jiné vytvořen internetový portál Profil Škola 21, který poskytuje ředitelům škol, ICT metodikům a učitelům podporu při hodnocení, plánování a realizaci integrace ICT do výuky a do života školy.

V roce 2014 byla vládou ČR přijata **Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020**, kterou připravilo MŠMT. Tento dokument reaguje na neustálý vývoj digitálních technologií a počítá také s postupným zapojením moderních technologií do výuky. Rozpracovává priority Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2020 pro digitální prostředí. Smyslem strategie je především:

- otevřít vzdělávání novým metodám a způsobům učení prostřednictvím digitálních technologií,
- zlepšit kompetence žáků v oblasti práce s informacemi a digitálními technologiemi,
- rozvíjet infromatické myšlení žáků.

Opatření na podporu jazykového vzdělávání jsou vymezena v resortních programech MŠMT pro výuku cizích jazyků. Mezi resortní úkoly -Národního institutu dalšího vzdělávání (NIDV)² je pro rok 2015 mimo jiné podpora výuky odborné terminologie v cizích jazycích na SŠ a SOŠ se zaměřením na potřebu zvládnutí minimálních nutných komunikačních dovedností žáků. NIDV pořádá kurzy pro učitele cizích jazyků a odborných předmětů středních odborných škol ve smyslu podpory odborného cizího jazyka.

V lednu 2013 byl vládou ČR přijat dokument MŠMT nazvaný **Nová opatření na podporu odborného vzdělávání do roku 2020**. Jeho součástí je i opatření na podporu klíčových kompetencí, zejména v oblasti orientace na trhu práce a volby povolání, kompetence řešit problémy, komunikovat a pracovat v týmu. Důraz se klade na zvyšování podílu praktické výuky v reálném prostředí ve firmách jako nástroje pro zkvalitnění odborné přípravy i požadovaných klíčových kompetencí.

V roce 2014 schválila vláda ČR rámcový dokument vzdělávací politiky ČR - **Strategii vzdělávací politiky České republiky do roku 2020**, ve kterém MŠMT na základě zhodnocení současného stavu vzdělávací soustavy stanovuje základní priority rozvoje vzdělávání v ČR: snižovat nerovnosti ve vzdělávání, podporovat kvalitní výuku a učitele jako její klíčový předpoklad, odpovědně a efektivně řídit vzdělávací systém. V oblasti středního odborného vzdělávání je cílem zajistit, aby všichni žáci získávali dovednosti na takové úrovni, která jim umožní pokračovat v následném profesním rozvoji a celoživotním učení. Zlepšit především úroveň základních gramotností a obecných znalostí, dovedností a schopností, neboť jejich význam pro další život absolventů je značný, ať už se jedná o jejich postavení na trhu práce, zapojení do dalšího vzdělávání či schopnosti řešit běžné životní situace.

Cíle a opatření Strategie rozpracovalo MŠMT v **Dlouhodobém záměru vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015–2020** (dále jen „Dlouhodobý záměr ČR“), který schválila Vláda ČR v roce 2015. Jedním z úkolů Dlouhodobého záměru je podporovat také rozvoj obecně uplatnitelných kompetencí, které umožňují flexibilitu a snadnou adaptaci na měnící se sociální, ekonomické a environmentální podmínky, a výuku cizích jazyků. Provést obsahové úpravy rámcových vzdělávacích programů (RVP) ve středním vzdělávání tak, aby zdůrazňovaly očekávané výstupy a podpořily občanské vzdělávání založené na demokratických principech, výchově k uvědomělému občanství, podílení se na veřejných záležitostech a respektování lidských práv.

---

² NIDV je přímo řízenou organizací MŠMT a nabízené kurzy jsou pro účastníky zdarma.

V současné době se připravuje plán cyklických revizí RVP odborného vzdělávání v návaznosti na revizi RVP základního vzdělávání a na změny požadavků trhu práce. Součástí budou také revize a inovace klíčových kompetencí (předpokládaný termín revizí 2016–2020).

Monitorování a hodnocení pokroku v získávání klíčových kompetencí:

V ČR není v odborném vzdělávání zavedeno samostatné centrální monitorování ani hodnocení pokroku ve smyslu zlepšení úrovně klíčových kompetencí získaných v počátečním odborném vzdělávání ve středních školách.

Dílčí hodnocení je prováděno v rámci činnosti České školní inspekce a v rámci výstupních zkoušek - závěrečných zkoušek, kterými se ukončuje vzdělávání ve 2–3letých programech vzdělávání a maturitních zkoušek ve 4letých programech vzdělávání. Novelou školského zákona byla v roce 2015 zavedena nová závěrečná zkouška ve 2–3letých vzdělávacích programech s výučním listem. Zkouška se koná podle centrálně zpracovaného zadání pro jednotlivé obory vzdělání. V rámci zadání se ověřují nejen vědomosti, ale také vybrané klíčové kompetence, např. řešení problémů, matematické kompetence, práce s informacemi a ICT, orientace na trhu práce, komunikativní kompetence v českém a cizím jazyce. Výběr a začlenění kompetencí závisí na charakteru oboru vzdělání, formě zkoušky - písemná, ústní, praktická, samostatná práce s obhajobou a tématu dílčích zadání.

Ve vzdělávacích programech ukončovaných maturitní zkouškou jsou klíčové kompetence ověřovány v rámci **tzv. společné části maturitní zkoušky, která je jednotná pro všechny žáky bez ohledu na obor vzdělání**. Zkoušky se konají formou centrálně zpracovaných a zadávaných testů v předmětech český jazyk a literatura, cizí jazyk a matematika (cizí jazyk a matematika jsou povinně volitelnou zkouškou dle výběru žáka; připravuje se zavedení povinné zkoušky z matematiky ve vybraných oborech odborného vzdělávání).

Vybrané klíčové kompetence (např. kompetence k řešení problémů, matematické kompetence, kompetence využívat ICT a pracovat s informacemi), jsou ověřovány také ve druhé části maturitní zkoušky – tzv. profilové části, kde se hodnotí odborné znalosti a dovednosti žáků; tato část maturitní zkoušky je zcela zajišťována školou (podmínky jsou stanoveny školským zákonem a příslušnou vyhláškou).

V rámci projektů Kurikulum S a Pospolu byl navržen model profilové části maturitní zkoušky ve vazbě na rámcové vzdělávací programy a také na požadované klíčové kompetence. Model byl rozpracován ve spolupráci se školami pro vybrané obory vzdělání a doporučen školám jako metodický příklad.

Charakteristika a rozdělení klíčových kompetencí na národní úrovni

Klíčové kompetence jsou součástí všech vzdělávacích programů. Jsou stanoveny jednotně pro všechny RVP dané úrovně vzdělávání, a to na základě Evropského rámce klíčových

kompetencí pro celoživotní vzdělávání a v návaznosti na základní vzdělávání. Týkají se jak vzdělávání žáků 15–19letých, tak dospělých, kteří si zvyšují své vzdělání studiem ve středních odborných školách. V RVP jsou klíčové kompetence vymezeny jako výsledky vzdělávání, ke kterým by vzdělávání podle školních vzdělávacích programů mělo směřovat. Jsou formulovány jednak samostatně, jednak v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí a obsahů (jazykové vzdělávání, matematické vzdělávání, společenskovední vzdělávání, estetické vzdělávání, přírodovědné vzdělávání, ekonomické vzdělávání, vzdělávání ke zdraví, vzdělávání v ICT, specifické odborné vzdělávání podle oborů vzdělání).

Klíčové kompetence vymezené v RVP musí být rozpracovány ve školních vzdělávacích programech (ŠVP), avšak způsob jejich začlenění do ŠVP a realizace ve vzdělávání jsou v kompetenci školy. Klíčové kompetence mohou být realizovány jak prostřednictvím vyučovacích předmětů (všeobecně vzdělávacích, odborných, speciálních zaměřených na některou klíčovou kompetenci), tak napříč předměty i jinými formami (např. řada škol organizuje na zahájení 1. ročníku adaptační kurzy pro žáky, hojně jsou využívány žákovské projekty a projektové týdny). Např. komunikativní kompetence se realizují v předmětech český jazyk a literatura a cizí jazyk, na rozvoji čtenářské gramotnosti (práce s textem a informacemi) se podílejí i další předměty včetně odborných a mediální výchova. Ve všech vzdělávacích programech je zařazena výuka minimálně jednoho cizího jazyka. Její součástí jsou také základy profesní komunikace v cizím jazyce.

RVP také stanoví *průřezová témata*, která slouží nejen k prohloubení vědomostí, ale zejména k rozvoji kompetencí. Jedná se o témata Občan v demokratické společnosti, Člověk a svět práce, Člověk a životní prostředí, Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích. Všechna průřezová témata musí být také rozpracována v ŠVP. Průřezová témata lze realizovat různým způsobem podle rozhodnutí školy. Mohou být realizována jak v rámci základních předmětů, tak předmětů speciálních, ale i jinými formami a mimoškolními aktivitami. Průřezová témata umožňují školám pružně reagovat na aktuální společenské, politické i školní problémy a otázky. Na podporu realizace i hodnocení průřezových témat byly vydány metodické publikace, které obsahují i příklady dobré praxe škol. Školy využívají zejména různě zaměřené žákovské projekty a projektové týdny, a to i projekty, jejichž cílovou skupinou je veřejnost nebo žáci základních škol.

Kurikulum odborného vzdělávání (rámcové vzdělávací programy odborného vzdělávání, RVP) zahrnuje osm kompetencí:

1. **Komunikativní kompetence** - zahrnuje komunikaci (ústní i písemnou) v českém jazyce a nejméně v jednom cizím jazyce, schopnost diskutovat a argumentovat, zpracovávat administrativní písemnosti, pracovní dokumenty i souvislé texty na běžná i odborná

témata (zkráceno). Rozvíjí také čtenářskou a informativní gramotnost - práci s textem a informacemi.

2. **Kompetence k učení** - efektivně se učit, vyhodnocovat dosažené výsledky a pokrok a reálně si stanovovat potřeby a cíle svého dalšího vzdělávání; uplatňovat různé způsoby práce s textem (zvl. studijní a analytické čtení), umět efektivně vyhledávat a zpracovávat informace; být čtenářsky gramotný; využívat ke svému učení různé informační zdroje, včetně zkušeností svých i jiných lidí; sledovat a hodnotit pokrok při dosahování cílů svého učení, přijímat hodnocení výsledků svého učení od jiných lidí; znát možnosti svého dalšího vzdělávání, zejména v oboru a povolání.
3. **Kompetence k řešení problémů** - samostatně řešit běžné pracovní i mimopracovní problémy, spolupracovat při řešení problémů s jinými lidmi (týmové řešení).
Kompetence k učení a k řešení problémů jsou rozvíjeny především vhodnou volbou vyučovacích metod adekvátně jednotlivým předmětům.
4. **Personální a sociální kompetence** - stanovovat si na základě poznání své osobnosti přiměřené cíle osobního rozvoje v oblasti zájmové i pracovní, pečovat o své zdraví, spolupracovat s ostatními (pracovat v týmu) a přispívat k utváření vhodných mezilidských vztahů, adaptovat se na měnící se životní a pracovní podmínky a podle svých schopností a možností je pozitivně ovlivňovat, být připraveni řešit své sociální i ekonomické záležitosti, být finančně gramotný; pracovat v týmu a podílet se na realizaci společných pracovních a jiných činností; přijímat a odpovědně plnit svěřené úkoly.
Kompetence se realizují jak v rámci některých vzdělávacích oblastí a předmětů, např. společenskovedního vzdělávání, vzdělávání ke zdraví, ekonomického vzdělávání, popř. předmětů psychologie, praktické výuky, zejména praxe v reálném pracovním prostředí, tak i jinými formami (kurzy, žákovské projekty). Důraz se klade na vytváření pozitivního klimatu ve škole a třídě. Rozvoj těchto kompetencí podporují i průřezová témata, zejména Občan v demokratické společnosti.
5. **Matematické kompetence** - funkčně využívat matematické dovednosti v různých životních situacích, číst a vytvářet různé formy grafického znázornění (tabulky, diagramy, grafy, schémata apod.), efektivně aplikovat matematické postupy při řešení různých praktických úkolů v běžných situacích. Kompetence se realizují v samostatném předmětu matematika a aplikovaně v dalších, zejména odborných předmětech.
6. **Občanské kompetence a kulturní povědomí** - jednat odpovědně, samostatně a iniciativně nejen ve vlastním zájmu, ale i ve veřejném zájmu; dodržovat zákony, respektovat práva a osobnost druhých lidí (popř. jejich kulturní specifika); vystupovat proti nesnášenlivosti, xenofobii a diskriminaci; jednat v souladu s morálními principy a zásadami společenského chování, přispívat k uplatňování hodnot demokracie; uznávat

tradice a hodnoty svého národa, chápat jeho minulost i současnost v evropském a světovém kontextu; podporovat hodnoty místní, národní, evropské i světové kultury a mít k nim vytvořen pozitivní vztah; chápat význam životního prostředí pro člověka a jednat v duchu udržitelného rozvoje.

7. **Kompetence využívat ICT a pracovat s informacemi** – pracovat s osobním počítačem a dalšími prostředky informačních a komunikačních technologií; pracovat s běžným základním a aplikačním programovým vybavením; učit se používat nové aplikace;

získávat informace z otevřených zdrojů, zejména pak s využitím sítě Internet; pracovat s informacemi z různých zdrojů nesenými na různých médiích (tištěných, elektronických, audiovizuálních), a to i s využitím prostředků informačních a komunikačních technologií; uvědomovat si nutnost posuzovat rozdílnou věrohodnost různých informačních zdrojů a kriticky přistupovat k získaným informacím zprostředkovaným médii, tzn. být mediálně gramotní.³

8. **Kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám** - optimálně

využívat svých osobnostních a odborných předpokladů pro úspěšné uplatnění ve světě práce, pro budování a rozvoj své profesní kariéry a s tím související potřebu celoživotního učení; mít odpovědný postoj k vlastní profesní budoucnosti, a tedy i vzdělávání; uvědomovat si význam celoživotního učení a být připraveni přizpůsobovat se měnícím se pracovním podmínkám;

mít přehled o možnostech uplatnění na trhu práce v daném oboru; cílevědomě a zodpovědně rozhodovat o své budoucí profesní a vzdělávací dráze;

mít reálnou představu o pracovních, platových a jiných podmínkách v oboru a o požadavcích zaměstnavatelů na pracovníky a umět je srovnávat se svými představami a předpoklady;

umět získávat a vyhodnocovat informace o pracovních i vzdělávacích příležitostech, využívat poradenských a zprostředkovatelských služeb jak z oblasti světa práce, tak vzdělávání;

vhodně komunikovat s potenciálními zaměstnavateli, prezentovat svůj odborný potenciál a své profesní cíle; znát obecná práva a povinnosti zaměstnavatelů a pracovníků;

rozumět podstatě a principům podnikání, mít představu o právních, ekonomických,

---

³ Mediální gramotnost „Ize charakterizovat jako komplexní, sebevědomý a odpovědný výběr a užívání tištěných, audiovizuálních a digitálních médií všeho druhu k zábavě, informování a vyjadřování se ke komunikaci. Mediálně gramotný člověk není ten, který se médiím vyhýbá, aby se vyvaroval jejich vlivu, ale ten, který je dovede využívat uvědoměle a kontrolovaně“. Průřezová témata ve výuce žáků středních škol. 1. díl Občan v demokratické společnosti. Informační a komunikační technologie NÚV. Kurikulum S. Praha 2012, str. 14. ISBN 978-80-87063-39-2

administrativních, osobnostních a etických aspektech soukromého podnikání; dokázat vyhledávat a posuzovat podnikatelské příležitosti v souladu s realitou tržního prostředí, svými předpoklady a dalšími možnostmi.

2. Příklady využití vybraných klíčových kompetencí ve vzdělávacích programech středních škol

Občanské kompetence a kulturní povědomí

Tyto kompetence se realizují zejména v rámci společenskovedního vzdělávání (předmětů občanská nauka, dějepis), estetického a ekonomického vzdělávání (předmětů český jazyk a literatura, ekonomika), případně i předmětů odborných, jako právo (základy právních znalostí jsou součástí také společenskovedního vzdělávání), psychologie apod., vhodnou realizací průřezových témat, zejména Občan v demokratické společnosti a Člověk a životní prostředí. Na rozvoji kompetencí týkajících se kulturního povědomí se podílí především oblast estetického vzdělávání. Cílem této vzdělávací oblasti je utvářet kladný vztah žáků k materiálním a duchovním hodnotám, chápat význam umění pro člověka, podporovat hodnoty místní, národní, evropské i světové kultury a mít k nim vytvořen pozitivní vztah, mít přehled o kulturním dění, zejména v regionu, uvědomovat si vliv prostředků masové komunikace na utváření kultury. Těžiště estetického vzdělávání je ve výuce literatury a práci s literárním textem (v programech ukončených maturitní zkouškou je součástí i vývojový kontext české a světové literatury; literatura a práce s textem se ověřují v rámci centrálně zadávaných maturitních zkoušek). Kromě literatury zahrnuje estetické vzdělávání také tematický celek Kultura, který školy mohou realizovat různou formou a aplikovat na podmínky regionu a školy. Zkvalitňování občanských kompetencí žáků je věnována pozornost i decizních orgánů. V roce 2015 vyhlásilo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy na základě *Koncepce rozvoje občanského vzdělávání na školách* pokusné ověřování systémové podpory občanského vzdělávání na školách (viz výše v textu).

Pokusné ověřování je zaměřeno na účinné zavádění efektivně fungujících žákovských parlamentů, prozkoumání možnosti zavedení role koordinátora občanského vzdělávání na školách, vývoj systému efektivního hodnocení žákovských parlamentů a ověření možností spolupráce klíčových aktérů občanského vzdělávání; jeho realizace bude zahájena v roce 2016.

Specifická pozornost MŠMT i vládních orgánů je věnována také dalším aktuálním otázkám, jako je právní výchova (dodržování lidských práv), seznamování žáků s problematikou korupce, gendrová problematika nebo multikulturní vzdělávání. Pro učitele jsou vytvářeny metodické příručky a organizují se různé kurzy v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků. Využívá se spolupráce neziskových organizací.

Součástí Občanské kompetence je i vytváření vztahu k životnímu prostředí. V RVP není zařazena samostatná klíčová kompetence věda a technika, neboť se realizuje v rámci odborného vzdělávání a přírodovědného vzdělávání, které je zařazeno ve všech vzdělávacích programech. Cílem přírodovědného vzdělávání je především naučit žáky využívat přírodovědných poznatků v profesním i občanském životě, klást si otázky o okolním světě a vyhledávat k nim relevantní, na důkazech založené odpovědi.

Významnou roli má průřezové téma Člověk a životní prostředí, které vychází ze Státní politiky životního prostředí 2012–20, Státního programu environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty (EVVO), Strategie vzdělávání pro udržitelný rozvoj ČR 2008–2015. Soustavná pozornost je věnována vytváření metodické a poradenské podpory škol při zvyšování environmentální gramotnosti žáků a aplikaci vybraných klíčových témat udržitelného rozvoje a EVVO do výuky. Na mnoha školách pracují koordinátoři environmentálního vzdělávání, další podporu zajišťuje např. Klub ekologické výchovy. Využívány jsou také různé rozvojové i mezinárodní projekty, např. projekt ENERSOL⁴.

S cílem podpořit zájem žáků o vědu a technické obory vyhlásilo MŠMT rok 2015 rokem technického vzdělávání a podpořilo jej rozvojovými programy.

Kompetence využívat ICT a pracovat s informacemi

Ve všech RVP je zařazena vzdělávací oblast ICT a průřezové téma Vzdělávání v informačních a komunikačních technologiích, které musí být zařazeny do výuky. Požadavky na práci s informacemi a využíváním ICT jsou formulovány v RVP i v dalších všeobecně vzdělávacích a odborných vzdělávacích oblastech. Kromě toho se žáci učí pracovat i s aplikovanými softwarovými programy a systémy používanými v dané pracovní oblasti, pro kterou jsou připravováni, ale také využívat prostředky informačních a komunikačních technologií pro vzdělávání, rozhodování a tvůrčí činnost, samostatně volit vhodné prostředky i postupy k prezentaci výsledků své práce.

---

⁴ ENERSOL vznikl v roce 2000 jako mezinárodní projekt, do něhož se zapojila i Česká republika. Jeho mezinárodní význam spočívá ve sjednocení odborných textů a výměně zkušeností z výuky na středních školách a vyšších odborných školách. Projekt je ekologicky zaměřen a zabývá se tématy, které se týkají zejména úspor energie, obnovitelnými zdroji energií, snižováním emisí v silniční dopravě. Kromě seznámení s novými technologiemi se žáci naučí i samostatně zpracovat dané téma a prezentovat svoji práci ve škole a následně na krajských konferencích. To je spojené se soutěžními přehlídkami žákovských projektů v oblasti úspor energií a obnovitelných zdrojů energie. Cílem projektu je zajímavou formou zahrnout témata obnovitelných zdrojů energií, úspor energií a snižování emisí v dopravě do školních vzdělávacích programů; naučit žáky a studenty vytvořit si a vyjádřit svůj názor na daná témata před veřejností a vytvořit partnerské prostředí, ve kterém jsou cílovými skupinami žáci a studenti středních a vyšších odborných škol, jejich učitelé, resp. ředitelé škol a odborníci z firem. Do projektu Enersol je zapojeno 14 krajských regionálních vzdělávacích center (škol), účastní se více než 250 žáků. Ti nejlepší se zúčastní každoročně celostátního kola

Digitální technologie používají učitelé primárně k přípravě na vyučování, avšak podstatně méně jsou již využívány přímo ve vyučování (ať už např. elektronické učebnice nebo výukové hry). Pokud jsou digitální technologie použity ve výuce, jde velmi často o prezentaci učiva či podporu názornosti, přičemž žáci zůstávají převážně pasivní. V současné době se připravují revize RVP, jejichž součástí bude i revize koncepce vzdělávací oblasti Informační a komunikační technologie tak, aby reflektovala aktuální vývoj v oblasti digitálních technologií a jejich využití pro rozvoj digitální gramotnosti a inforatického myšlení žáků.

Kompetence k pracovnímu uplatnění a podnikatelským aktivitám

Uvedená kompetence je považována za velmi významnou pro uplatnění absolventů středních odborných škol na trhu práce. V RVP a ŠVP je začleněna v předmětech občanská nauka, právo, ekonomika a především v průřezovém tématu Člověk a svět práce. Uplatňují se jiné formy výuky, zejména žákovské projekty a firmy.

Vybrané úkoly a otázky týkající orientace ve světě práce jsou ověřovány také v rámci jednotně zadávané závěrečné zkoušky v oborech vzdělání s výučním listem.

V roce 2014 bylo v ČR evidováno 379 aktivních **fiktivních firem** na 109 školách a 290 dočasně přerušených firem s celkovým počtem 3561 žáků. Výuka ve fiktivní firmě je jednou ze dvou celorepublikově působících aktivit zaměřených na rozvoj podnikavosti a kreativity žáků středních škol a pomáhá tím naplňovat strategický záměr Evropa 2020. Při výuce je využíváno podkladů z hospodářské praxe a žáci se řídí platnými právními předpisy České republiky. Ve styku s fiktivními státními orgány žáci vyplňují formuláře reálných úřadů. Další uplatňovanou formou rozvíjení podnikatelských aktivit je **Junior Achievement** Czech Republic. Jedná se o reálnou studentskou společnost. V roce 2015 bylo evidováno 77 takových společností.

Za významnou pro rozvoj kompetence k pracovnímu uplatnění, orientaci na trhu práce a pro motivaci žáků o zvolený obor vzdělání a profesi je považována **odborná praxe žáků v reálném prostředí**. Důraz se klade na zvyšování spolupráce škol a zaměstnavatelů a podílu praktické výuky ve firmách (např. v dokumentu Nová opatření na podporu odborného vzdělávání do roku 2020 schváleném vládou ČR 2013).

V letech 2012–2015 realizovalo MŠMT s podporou prostředků ESF a ve spolupráci s odbornými školami a zaměstnavateli projekt POSPOLU - Podpora spolupráce středních odborných škol a firem. Cílem projektu bylo vytvořit nástroje podporující intenzivnější a kvalitnější spolupráci SOŠ a SOU se zaměstnavateli při vzdělávání, zejména při realizaci praktické výuky v reálném pracovním prostředí a v zapojování odborníků z praxe do vzdělávání a hodnocení výsledků. V projektu byly vytvořeny a pilotně ověřeny modely spolupráce škol a firem s využitím prvků ECVET a EQVAVET ve výuce vybraných oborů

vzdělání. Vytvořené aplikované modely reflektují platné RVP a ukazují možnosti jejich realizace různými formami spolupráce škol a zaměstnavatelů. Výstupem je také návrh opatření pro decizní orgány pro zkvalitnění odborného vzdělávání a zapojení zaměstnavatelů. Vytvořené modely spolupráce, případové studie a metodická doporučení jsou zveřejněna jako podnět pro školy.

K realizaci kompetence k pracovnímu uplatnění s využitím průřezového tématu Člověk a svět práce byla vydána metodická příručka s příklady dobré praxe⁵.

Pro zkvalitnění vzdělávání žáků v orientaci na trhu práce mohou školy využívat informační, metodickou a poradenskou podporu projektů zaměřených na systém kariérového poradenství, které se uskutečňují s finanční podporou EU. Tato informační podpora je poskytována především prostřednictvím **internetového informačního systému ISA+**⁶, a to v následujících okruzích:

- vzdělávací nabídka středních, vyšších i vysokých škol, vč. nabídky ŠVP, charakteristiky vzdělávání v daném oboru formou výtahů zásadních částí RVP,
- situace absolventů škol na trhu práce (analytické studie),
- možnosti řešení problémů souvisejících se vzděláváním,
- názorný pohled na pracovní činnosti a obory odborného vzdělání např. prostřednictvím filmových ukázek seznamujících s vybranými obory vzdělání.

Bylo vytvořeno **e-learningové vzdělávání pedagogických pracovníků a poradenských pracovníků v oblasti kariérového poradenství**⁷.

---

⁵ Průřezová témata ve výuce žáků středních škol. 1. díl: Občan v demokratické společnosti. Informační a komunikační technologie. 2. díl. Člověk a životní prostředí a Člověk a svět práce. NÚV. Kurikulum S. Praha 2012 ISBN 978-80-87063-39-2

⁶ www.infoabsolvent.cz

⁷ V e-learningových kurzech pro kariérové poradce ve školách, které byly realizovány v období 2011–2013, bylo vyškoleny přes 3500 osob.

3. Závěr

V České republice jsou klíčové kompetence stanoveny jednotně pro všechny rámcové vzdělávací programy odborného vzdělávání (RVP). V koncepci rámcových vzdělávacích programů, které vznikaly v období 2007–2012 je plně zohledněna existence společného evropského rámce osmi klíčových kompetencí.

V RVP jsou klíčové kompetence vymezeny jako výsledky vzdělávání, ke kterým by vzdělávání mělo směřovat. Jsou formulovány jak samostatně, tak v rámci jednotlivých vzdělávacích oblastí a obsahů (jazykové vzdělávání, matematické vzdělávání, společenskovední vzdělávání, estetické vzdělávání, přírodovědné vzdělávání, ekonomické vzdělávání, vzdělávání ke zdraví, vzdělávání v ICT, specifické odborné vzdělávání podle oborů vzdělání). Klíčové kompetence vymezené v RVP musí být rozpracovány ve školních vzdělávacích programech (ŠVP), avšak způsob jejich začlenění do ŠVP a realizace ve vzdělávání jsou v kompetenci školy. Klíčové kompetence mohou být realizovány jak prostřednictvím vyučovacích předmětů (všeobecně vzdělávacích, odborných, speciálních zaměřených na některou klíčovou kompetenci), tak napříč předměty, tj. průřezovými tématy (např. Člověk a svět práce), ale i jinými formami, např. dovednostními soutěžemi v jednotlivých krajích, při kterých žáci prokazují také určitou míru dosažení klíčových kompetencí. Do vyhlásování těchto soutěží se zapojují kromě různých ministerstev také zástupci zaměstnavatelů či asociací.

V ČR jsou na rozdíl od evropského rámce kompetencí některé kompetence sdruženy do kompetence jedné: např. komunikativní kompetence se vztahuje k českému a cizímu jazyku, zatímco matematická kompetence je naopak pojímána samostatně. Klíčová kompetence věda a technika není v RVP zařazena, neboť se realizuje v rámci odborného vzdělávání a přírodovědného vzdělávání, které je součástí všech vzdělávacích programů. Personální a sociální kompetence a občanské kompetence a kulturní povědomí naopak existují jako dvě samostatné kompetence.

Dosažený pokrok v oblasti klíčových kompetencí na úrovni vyššího sekundárního vzdělávání se v ČR nemonitoruje. Klíčové kompetence jsou ověřovány jako součást ukončování studia spolu s odbornými kompetencemi, v určitých formách vzdělávání i v rámci společné části maturitní zkoušky (komunikativní kompetence v českém a cizím jazyce, alternativně v matematice).

V současné době se připravují cyklické revize rámcových vzdělávacích programů, které se budou týkat také aktualizace klíčových kompetencí.

4. Literatura a použité zdroje

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)

Nová opatření na podporu odborného vzdělávání. MŠMT. Praha 2013

Strategie vzdělávací politiky České republiky do roku 2020. MŠMT. Praha 2014

Strategie digitálního vzdělávání do roku 2020. MŠMT. Praha 2014

Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy České republiky na období 2015-2020. MŠMT. Praha 2015

Průřezová témata ve výuce žáků středních škol. 1. díl Občan v demokratické společnosti. Informační a komunikační technologie NÚV. Kurikulum S. Praha 2012 ISBN 978-80-87063-39-2

www.nidv.cz

www.msmt.cz

www.nuv.cz

www.infoabsolvent.cz

5. Seznam zkratek

ČR	Česká republika
ECVET	Evropský systém kreditů pro odborné vzdělávání a přípravu
EQAVET	Evropský rámec pro zajištění kvality
ESF	Evropský sociální fond (European Social Fund)
EU	Evropská unie
EVVO	Státní program environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty
ICT	Informační a komunikační technologie (Information and Communication Technology)
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
NIDV	Národní institut pro další vzdělávání
NÚOV NÚV	Národní ústav odborného vzdělávání - od r. 2011 Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků
RVP	Rámcové vzdělávací programy
SOŠ	Střední odborné školy
SOU	Střední odborná učiliště
ŠVP	Školní vzdělávací programy